

Středověká fortifikace v trati Zádvoří, k. ú. Střítež nad Bečvou

---

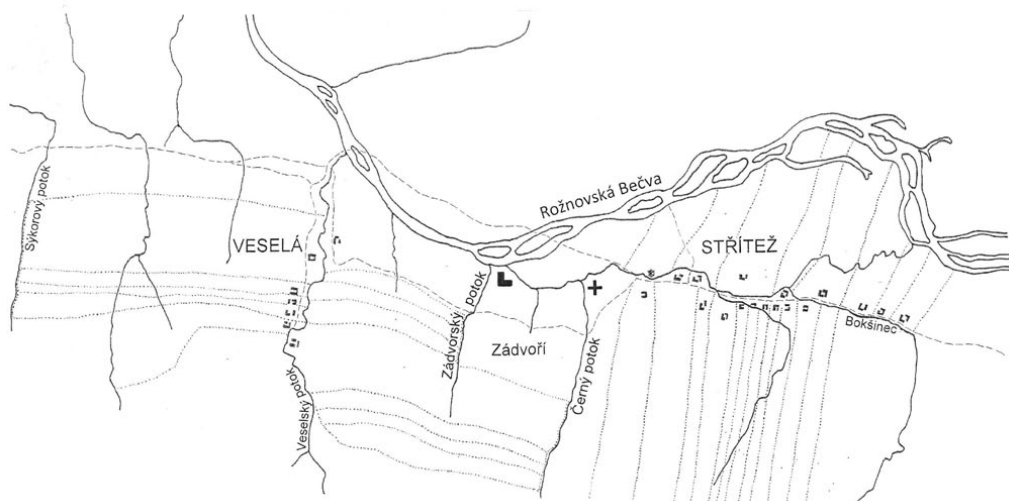
Petr Zajíc

Lesem porostlé svahy nad levým břehem Rožnovské Bečvy mezi obcemi Střítež nad Bečvou a Veselá ukrývají dosud nepovšimnuté pozůstatky středověké fortifikace (GPS: 49.4593750N, 18.0390461E). Příkop s náznakem valu se nachází v zalomení okraje terasy spadající na severu strmě do říční nivy a na západě vymezené strmou roklí Zádvorského potoka. Lokalita je výrazně narušena erozí. Jak řeka, tak její přítok dlouhodobě ukusovaly z okrajů terasy tvořené málo odolnými sedimenty. Obnažené kořeny stromů na okraji svahů dokládají, že proces eroze zde nadále probíhá. Z původního rozsahu lokality je tak do dnešních dnů dochován jen malý zlomek. Na jeho základě si nelze o celkovém rozsahu a podobě lokality učinit představu. Jediný pozůstatek fortifikace tvoří příkop, který od jihu v mírném oblouku vyděluje dnes již prakticky úplně zmizelou plochu vlastní lokality od pozvolna stoupající plošiny před lokalitou. Příkop dochovaný v délce cca 25 m je široký přibližně 8 m a jeho hloubka je kolem 1,5 m. Dochovaný úsek příkopu je jen fragmentem, jak dokazují jeho utržené okraje na obou stranách. Před příkopem se na západní straně nachází homolovitý útvar převyšující vnitřní plochu lokality asi o 2,5 m. Jeho západní strana je erozí stržena do rokle Zádvorského potoka. Na opačné, východní straně při vyústění příkopu do svahu registrujeme před ním náznak nízkého valu převyšujícího předpolí přibližně o 0,3 m. Za příkopem lze rozpoznat náznak nevysokého valu převyšujícího plochu nejvýše o 0,5 m. Jeho fragment v podobě pahorku na západním okraji nad strží Zádvorského potoka představuje nejvyšší bod vnitřní plochy lokality. Val je v západní části přerušen a obdobné přerušení valu lze rozeznat přímo naproti před příkopem. Kvůli hustému lesnímu porostu bohužel nelze lokalitu analyzovat pomocí leteckého snímkování a stejně tak nelze využít digitální model reliéfu vytvořený pomocí LIDARu na Geoportálu ČÚZK, neboť ten není pro přesnější analýzu dostatečně detailní.

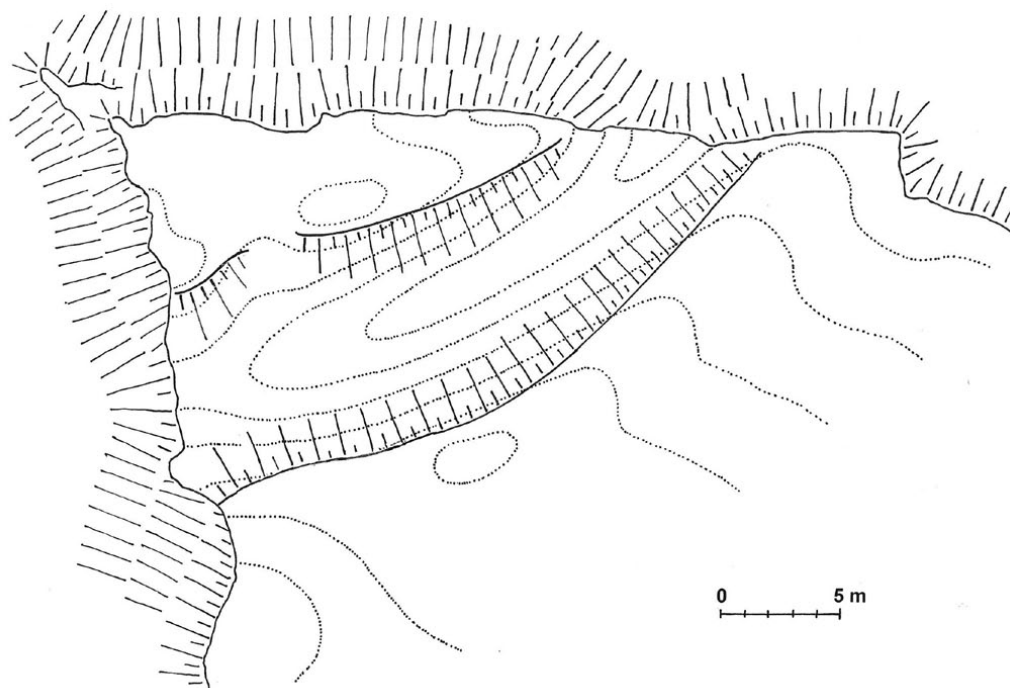
Vnitřní plocha lokality za příkopem je dochována v šířce cca 18 m a na délku nepřesahuje 7 m. Na severovýchodní straně vymezuje zbylou plochu strmý sráz spadající k o 18 m níže protékajícímu Černému potoku, který přímo pod lokalitou ústí do řeky Rožnovské Bečvy. Na západě tvoří okraj lokality ještě strmější sráz rokle Zádvorského potoka hluboké asi 15 m. Ve styku obou srázných svahů vybíhá z lokality severozápadním směrem strmý klesající hřeben tvořený nestabilními sedimenty. V místech sesuvu svahu na severní a západní straně lokality vzniká přírodní řez vrstvy. Na tomto profilu lze pozorovat, že na většině míst nasedá hnědá lesní zemina přímo na šedožluté flyšové půdy podloží. Pouze v místě příkopu je patrná na jeho dně asi 30 cm silná šedožlutá mezivrstva, obsahující drobné uhlíky.

Jaký byl rozsah a vzhled lokality dnes nelze určit. Takřka přímé vedení příkopu naznačuje, že vnitřní plocha lokality měla původně charakter ostrožny. Pokud by totiž fortifikace zaujala přibližně pravoúhlý okraj plošiny, jako je tomu nyní, mělo by opevnění nejspíše půdorys kruhové výše.

Na lokalitě se nepodařilo získat povrchovým sběrem žádné zlomky středověké keramiky, které by mohly fortifikaci blíže datovat. Z blízkosti fortifikace pochází pouze fragment dna oxidačně pálené nádoby světlou zelenošedou glazurou na vnitřní straně. Tento novověký nález však s fortifikací nejspíš nijak nesouvisí. Detektorovou prospekci však byly přímo z plochy hrádku získány 3 ks hřebíků (dva tzv. šindeláky – obr. 3, poz. 6 a 7), dále hrot šípů rombického až kvadratického průřezu s trnem o celkové délce 8,5 cm (obr. 3, poz. 1), v předpolí lokality malý značně poškozený gracilní hrot šípů se zpětnými křídélky a s trnem (obr. 3, poz. 2), zlomek podkovy

Obr 1: Situace vsí Veselá a Strítěž a vyznačením lánů selské plužiny vytvořená na podkladě map stabilního katastru z roku 1834. Poloha lokality je označena L, předpokládané umístění původního veselského kostela je označeno +. Kreslil P. Zajíc, 2021.

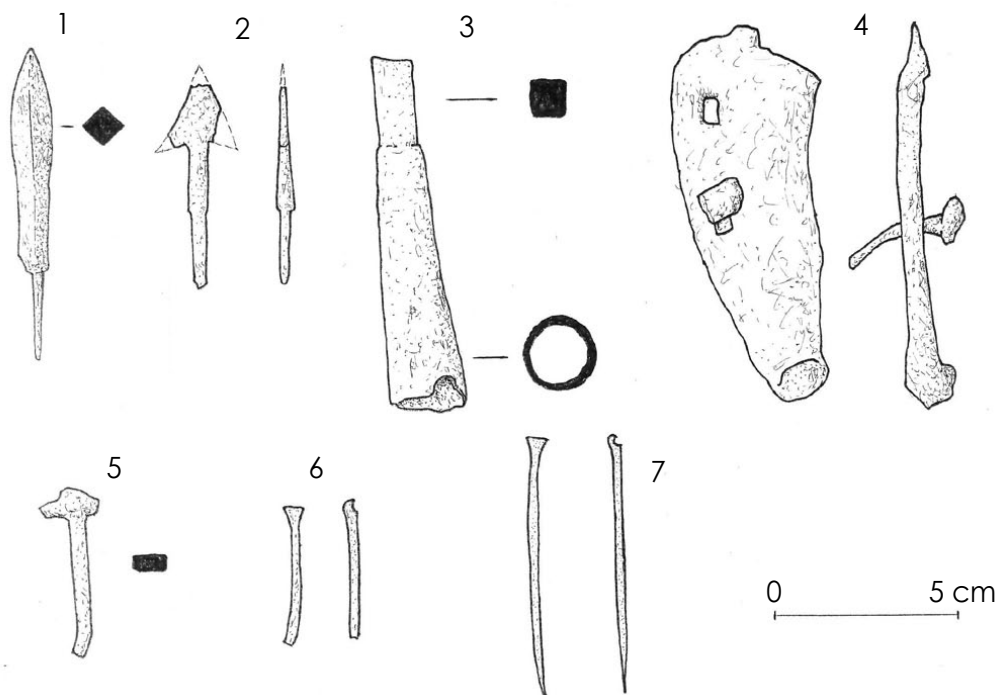

Obr. 2: Půdorysný náčrt lokality. Vrstevnice jsou po 0,5 m. Kreslil P. Zajíc, 2021.

(obr. 3, poz. 4) a blíže neučený předmět (obr. 3, poz. 3). Nálezy sice neumožňují bližší časové určení lokality, ale dovolují ji klasifikovat jako středověkou fortifikaci. Větší stáří lokality by mohl indikovat hrot šípů se zpětnými křídélky, jehož analogie bývají datovány do 11.–13. století (ŽÁKOVSKÝ – SCHENK 2017, 100–125). Absence keramických nálezů a zřetelných kulturních vrstev, případně kamenných struktur, pak ukazuje spíše na krátce obývanou lokalitu, než na trvalejší fortifikaci.

Lokalita se v písemných pramenech nezmiňuje a připomínku její existence nedochovala ani místní lidová tradice. Umístění lokality mezi obcemi Střítež nad Bečvou a Veselá přímo u hranice jejich katastrálních území (lokalita se nachází na parc. č. 1534/3 v k. ú. Střítež nad Bečvou) ukazuje, že důvod existence lokality musíme hledat ve vztahu k těmto obcím.

Vsi Veselá a Střítež se připomínají poprvé v roce 1376. Tehdy Jeneč ze Srbec prodal Mistru Oldřichu Kortelangovi lenní statek olomouckého biskupství tvořený tvrzí Arnoltovice, městečkem (Valašské) Meziříčí a několika vesnicemi, mezi nimi také Veselou a polovinou Stříteže (CDM, T. XI, 558, č. 11). Statek získal po Kortelangově smrti v roce 1380 Jindřich z Bělé. Za jeho vlády je ves Veselá zmiňována v roce 1392 mezi obcemi, jež chtěl obstatit jeho věřitel Vencuš z Pavlovic (LECHNER 1902, 175–176, 179). Zadlužený Jindřich ale v téže roce postoupil statek olomouckému biskupovi Mikulášovi včetně vsi Veselé a poloviny vsi Stříteže (CDM, T. XII, 97–98, č. 114). Když biskup Mikuláš postoupil v roce 1396 statek Lackovi z Kravař a z Helfštýna, jsou opět v jeho výčtu uváděny vsi Střítež a Veselá. Uváděno je ovšem navíc patronátní právo ve Veselé (CDM, T. XIII, 308–309, č. 333). Po smrti Lacka z Kravař v roce 1416 lenní

Obr. 3: Kovové předměty nalezené na lokalitě. Kreslil P. Zajíc, 2021. |

statek zdědil jeho prasynovec Jan z Kravař a z Jičina, který byl také majitelem sousedního panství Rožnova, k němuž byl statek připojen. Majitelé Rožnova sice ještě v létech 1435, 1461 a 1476 při přijímání léna na Meziříčí zmiňovali i jeho příslušenství, vsi však nebyly explicitně vyjmenovány (LERCHNER 1902, 38–39, 76–77 a 110). Díky tomu došlo k promlčení lenní příslušnosti těchto vsí a tak když v roce 1505 Petr hrabě od Sv. Jura a z Pezinku vložil rožnovské panství do zemských desk bratřím Janovi, Smilovi, Zikmundovi, Vilémovi a Jindřichovi Kunům z Kunštátu, byly vsi Veselá a Střítež již uvedeny jako jeho součást, aniž by biskupští úředníci tento vklad napadli (MZD, II. Kraj Olomoucký 1480–1566, 151).

Namísto je zmínit druhou polovinu vsi Stříteže. O té lze předpokládat, že se stala součástí rožnovského panství již dříve. K ní je třeba vztáhnout uvedení Stříteže ve výčtu obcí rožnovského panství na listině z roku 1411, již Lacek z Kravař a z Helfštejna udělil těmto obcím odúmrť. (DOBEŠ 1945, 12–14). Že se výsada nevztahovala na tu polovinu vsi, která byla příslušenstvím meziříčského lenního statku je zjevné z toho, že Lacek na rožnovském panství vládl pouze jako poručník, ale panství náleželo jeho nezletilému prasynovci Janovi z Kravař.

Z výše uvedeného exkurzu je zřejmé, že existenci fortifikace mezi Veselou a Stříteží lze nejspíše předpokládat před rokem 1374. Proto je na místě obrátit se k předpokládaným počátkům obou vsí. Osídlení povodí Rožnovské Bečvy je výsledkem vrcholně středověké kolonizace, která započala ve 2. polovině 13. století. Rozhodující vliv na její postup mělo majetkové rozdělení oblastí. Území na pravém břehu řeky náleželo pánům z Krásna. Oblast na levém břehu pak byla v majetku olomouckého biskupství. Je třeba uvést, že území pánů z Krásna nabízelo celkově příhodnější podmínky. Jednak je na této straně údolí Rožnovské Bečvy širší, od říčního toku po hřeben Trojačky dosahuje šířky až 6 km, krajina je méně členitá a nabízí větší plochy zemědělsky využitelné půdy. Navíc je celkově orientována k jihu. Naproti tomu jižní strana údolí je výrazně užší a nabízí znatelně méně ploch zemědělsky využitelné půdy ve značné míře orientované k severu. Přesto se na základě nečetných písemných pramenů zdá, že dynamika osídlovacího procesu byla na levém břehu výraznější. Zatímco založení vsi Zubří na území pánů z Krásna datuje listina Bohuslava z Krásna pro tamního fojta až k roku 1310, jediný pramen, který osvětluje osídlení levobřežní části údolí, posouvá tamní kolonizaci hlouběji. Jedná se o často uváděnou listinu z roku 1297, kterou olomoucký biskup Dětřich potvrdil panu Mikulášovi z Šaumburka, svému číšníkovvi, držení vsi Brňov a zároveň mu přidal území, na kterém vznikly později nejspíše vsi Velká a Malá Lhota. Z listiny vyplývá, že Mikuláš založil ves na území, jež obdržel již od biskupa Bruna ze Schauenburku (tj. mezi léty 1245–1281). Zároveň se dovídáme, že jeho majetky sousedily se statky Vrše z Meziříčí, Jiříka „de Cyethes“ a Maříka „de Wichscz seu de Wirs“. V případě posledního lze vcelku s jistotou předpokládat, že „Wichscz“ můžeme číst jako Vidče. Méně jistoty máme, lze-li Jiříkův přídomek číst jako Střítež (CDM, T. V, 77–78, č. LXXV).

Z listiny je ovšem zřejmé, že postup kolonizace na levém břehu řeky, již v závěru 13. století značně pokročila. Zajímavé je i značné rozdrobení tohoto území na menší statky. Již jen na základě listiny vytušíme existenci čtyř samostatných statků. Tento dynamičtější postup kolonizace lze vysvětlit finančními a personálními možnostmi olomouckých biskupů. Není jistě také náhodou, že obě sídla městského charakteru, která v rámci kolonizace vznikla v povodí Rožnovské Bečvy, se nacházejí na jejím le-

Obr. 4: Celkový pohled na lokalitu od severozápadu. Foto P. Zajíc, 2021. |

Obr. 5: Pohled na lokalitu od jihu. Foto P. Zajíc, 2021. |

vém břehu. Pro osudy zkoumané fortifikace je však jistě nejcennější zmínka o Jiříkovi „de Cyethes“, o němž můžeme uvažovat jako o jejím držiteli či přímo staviteli.

Shodou okolností však k témuž roku nacházíme zmínku o ještě jednom šlechtici, který by k lokalitě mohl mít vztah. V roce 1297 daroval Protiva z Doubravice řádu templářských rytířů posud neosídlené území na obou březích Vsetínské Bečvy, které se stalo základem vsetínského panství. Protiva uvádí, že toto území před několika léty řádně a spravedlivě koupil v přítomnosti pěti osob. Mezi nimi je uveden i Mikuláš „de Wessel“. Tento odjinud neznámý Mikuláš mohl užívat predikát podle blízké Veselé (ŠEBÁNEK 1961, 89). Je třeba ovšem zmínit, že tohoto Mikuláše si také přisvojují badatelé věnující se dějinám Veselí nad Moravou a považují jej za příslušníka rodu Tvrdišovců (PLAČEK – FUTÁK 2010, 601, PLAČEK – DEJMAL 2015, 17 a 20).

Významnou okolností, které je třeba věnovat pozornost, je výše uvedená zmínka o veselské farnosti z roku 1396. Existence farního kostela v malé vsi je sama o sobě překvapivá. Neméně zajímavé je ale také pravděpodobné původní umístění kostela. Ten totiž podle místní tradice nestál v místech dnešního farního kostela sv. Martina v údolí nad vsí Veselou, ale mezi vesnicemi Veselá a Střítež v trati zvané Na kostelisku, nebo jen Kostelisko (DOBEŠ 1947, 68). Tato trať se nachází v západní části obce Střítež nad Bečvou a v současnosti je zastavěna rodinnými domy. Tuto tradici podporuje skutečnost, že pozemek v této trati náležel později veselskému kostelu. Z pozemku jeho držitel v 1. polovině 18. století odváděl kostelu plat 1 funt vosku (DRÁPALA – TICHÁ 2020, 79). Pozemek přináležející veselskému filiálnímu chrámu označený jako zahrada byl v roce 1761 prodán Jiříkovi Kašparovi ze Stříteže. V roce 1840 pak pozemek náležel sedlákům Janu Daňkovi z č. p. 5 a Josefu Daňkovi z č. p. 99, kteří z něj odváděli ke kostelu plat (SOKA Vsetín, fond Farní úřad Veselá 1749–1953, inv. č. 56). Kdy byl tento kostel nahrazen novým, vybudovaným nad vsí Veselou, není jasné. Jistě se tak stalo před rokem 1709, kdy se již uvádí trať Kostelisko (DOBEŠ 1946, 68, 350). Dřevěný kostel, postavený zřejmě v roce 1586 a zasvěcený údajně sv. Trojici, jenž byl nahrazen v roce 1726 novým, opět dřevěným, stál již zřejmě v místech dnešního zděného farního kostela z roku 1821 (DRÁPALA – TICHÁ 2020, 78–79).

Pokud se podíváme na polohu trati Kostelisko, překvapí nás jednak tvrzení, že kostel stál mezi uvedenými obcemi, ale stejně tak důvod, proč byl kostel označován jako veselský. Lokalita se totiž v současnosti nachází v intravilánu Stříteže nad Bečvou a ve středověku byla od prvního domu v této vsi, mlýna č. p. 1, vzdálena nejvýše 0,3 km. Naproti tomu je nejbližší středověká zástavba Veselé byla vzdálena asi 1,2 km.

K pochopení tohoto nesouladu je třeba se podívat na středověkou podobu plužin obou obcí. Obec Střítež byla založena podél komunikace procházející údolím souběžně s tokem Rožnovské Bečvy ve směru západ – východ. Kolem této cesty byly umístěny jednotlivé usedlosti, od nichž byly vyměřeny lány záhumenicové plužiny severojižním směrem. Lány na severní straně sahaly po řeku, zatímco na jižní straně se táhly v délce cca 2 km. Sled těchto lánů začínal na západní straně od Černého potoka při trati Kostelisko.

U obce Veselá tvoří její osu Veselský potok, kolem něž byly vybudovány jednotlivé usedlosti se záhumenicovou plužinou, jejíž lány mají orientaci západ – východ. Lány se na západní straně táhnou v délce cca 1,2 km až k Sýkorovému potoku, jenž tvoří hranici se sousední vsí Hrachovec. Na východní straně se několik lánů v horní polovině údolí táhne v délce cca 1,1 km k Černému potoku, zatímco lány v dolní části

údolí dosahují délky pouze cca 0,7 km a končí u Zádvorského potoka. Za těmito lány se nachází trať Zádvoří náležející do katastru Stříteže nad Bečvou. Tento stav je však zjevně až novověký a ve středověku tvořil hranici mezi obcemi Černý potok, kde se dotýkaly plužiny obou obcí.¹ Proto také kostel, umístěný v trati Kostelisko v blízkosti Černého potoka, mohl být vnímán jako kostel ležící mezi oběma obcemi.

Zde je však zapotřebí ještě věnovat pozornost trati Zádvoří. Tato trať v západní části střítežského katastru je vymezena na západě Zádvorským potokem a na východě Černým potokem. Jak již bylo naznačeno výše, při rozměřování lánů obce Veselá by přirozeně měla být tato trať rozměřena v rámci lánů v dolní části vsi. Je málo pravděpodobné, že by se tak skutečně stalo a že zadní části lánů v prostoru trati Zádvoří jejich držitelé posléze ztratili na úkor obyvatel ze Stříteže. Pravděpodobnější se zdá, že celá trať byla z vytyčované selské plužiny vyňata hned od počátku. Jak naznačuje název trati, mohl se zde nacházet poplužní dvůr. Tento dvůr pak byl pojímán jako součást obce Veselá, v rámci jejíž plužiny se nacházel. V návaznosti na dvůr zřejmě vzniklo jak opevněné sídlo, tak také farní kostel, na něž snad bylo vztaženo pojmenování podle dvora a opevněného sídla. Pozdější začlenění trati Zádvoří do katastru Stříteže lze vysvětlit tak, že vrchnostenská půda zaniklého dvora byla později přidělena usedlíkům ze Stříteže.

V souvislosti s možným pojmenováním lokality podle Veselé je zapotřebí zmínit místní lidovou tradici. Jak uvádí v příslušném díle vlastivědy moravské Eduard Dömler „o původu své dědiny vykládají si občané (Veselé), že na Hradišti, kopci to

Obr. 6: Pohled na lokalitu od východu. Foto P. Zajíc, 2021. |

u dolního konce vesnice, mívali zbojníci svůj hrad Veselou. Když pak byl vojskem rozbořen, osazena prý nynější Veselá a přibrala název bývalého hradu. Jiní též o zbojnicích vypravují, ale dodávají, že z lupu svého slavívali své „veselí“ u studánky, jež na západní straně údolí veselského posud vodou svou občerstvuje; tam pak že vznikly první příbytky osady „Veselé“ (DOMLUVIL 1914, 300)

Trať Hradiště ovšem Domluvil lokalizuje na dolní konec vsi Veselé, na západní břeh Veselského potoka. Zde tuto trať také skutečně nacházíme na mapě Krásensko-Rožnovského panství z 20. let 19. století (ZAO, fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov 1540–1949, inv. č. 688). Dnes se na tomto místě nacházejí domy č. p. 111, 112 aj. Existenci šlechtického sídla v této poloze ovšem odporuje skutečnost, že trať byla podle map stabilního katastru rozdělena na záhumenicové lány a to zřejmě již v rámci založení vsi. Sídlo by zde tak mohlo být leda před vytyčením vsi, jak to ostatně uvádí citovaná pověst.

V souvislosti se středověkou kolonizací je zapotřebí zmínit ještě další okolnost, která měla nesporně vliv na vznik sídla. Původní středověká cesta spojující Valašské Meziříčí a Rožnov totiž ve středověku nevedla po pravém břehu Rožnovské Bečvy, jak je tomu nyní, ale po jejím levém břehu, kde se tato dvě městečka a také hrad Rožnov nacházely. Doklady o cestní síti máme až z mapy 1. vojenského mapování provedeného po roce 1764. Cesta od Meziříčí tehdy vedla kolem vsi Hrachovce až do dolnímu konci Veselé. Zde se cestujícím nabízely dvě možnosti. V době dobrého počasí a za nízkého stavu vody mohl volit cestu přes brod na opačný břeh řeky a dále pokračovat jejím řečištěm přímo pod fortifikací, aby se po cca 1 km brodem vrátil na levý břeh a pokračoval přes Střítež a Vidče dále. V případě, že přebrodění řeky bylo nemožné či obtížné, nabízela se fyzicky náročnější cesta kopcovitým terénem na levém břehu procházející tratí Zádvoří. Později však eroze cestu strhla, zřejmě v místech, kde překračovala Zádvořský potok, a již nebyla obnovena. Již mapa stabilního katastru z roku 1834 žádné spojení mezi obcemi nezaznamenává. Tento stav trvá doposud.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že středověká fortifikace, u níž nejme schopni definovat, má-li být klasifikována jako tvrz či hrádek, se zřejmě původně nazývala Veselá, třebaže se v současnosti nachází na území obce Střítež nad Bečvou. Na fortifikaci zřejmě navazovalo zázemí v podobě poplužního dvora a farního kostela. V případě poplužního dvora by bylo zřejmě možné jeho existenci potvrdit archeologickým výzkumem. V případě kostela je tato možnost, bohužel, silně omezena výstavbou rodinných domů. Vznik fortifikace lze předpokládat ve 2. polovině 13. století. Jejím držitelem mohl být Jiřík „de Cyetzhes“ (? Střítež), případně Mikuláš „de Vezzel“, oba uvádění v roce 1297. Zánik fortifikace lze klást do doby před rokem 1376, kdy byl statek tvořený zřejmě vesnicemi Veselá a Střítež (jen její polovina) připojen k lennímu statku Arnoltovice. Příčinou jejího zániku mohl být i sesuv části lokality již v době jejího života.

Poznámky:

¹ Podle místní tradice vznikl Černý potok tak, že zde sedlák vyoral brázdu, a stékající voda vymlela koryto. Tato tradice může odkazovat na vytyčení hranice obou obcí vyoráním brázdy.

Prameny:

Státní okresní archiv Vsetín (SOKA), fond Farní úřad Veselá 1749–1953.

Zemský archiv Opava (ZAO), fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov 1540–1949.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM), T. V, ed. Josef Chytil, Brunae 1850.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM), T. XII, ed. Vincenc Brandl, Brunae 1890.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM), T. XIII, ed. Vincenc Brandl, Brunae 1897.

Moravské zemské desky (MZD), II. Kraj Olomoucký 1480–1566, Dr. František Matějka, Brno 1948.

Literatura:

DOBEŠ F. 1945: Kniha o Stříteži, Díl V, Valašské Meziříčí.

DOBEŠ F. 1947: Kniha o Stříteži, Díl I, Valašské Meziříčí.

DOBEŠ F. 1946: Kniha o Stříteži, Díl II, Valašské Meziříčí.

DOMLUVIL, E. 1914: Vlastivěda moravská, Val.-Meziříčský okres, Brno.

DRÁPALA, D. – TICHÁ, J. 2020: Tuto se všelike památky... Památeční záznamy autorů z okruhu Vra-nečkovy kroniky, Brno.

LECHNER, C. 1902: Die älteste Belehnungs- und Lehengerishtsbücher des Bisthums Olmütz, Tom I., Brünn.

PLAČEK M. – FUTÁK P. 2010: Tvrdišovci - potomci hodonínského kastelána Tvrdišeho a jejich místo v dějinách Moravy. In: Zaměřeno na středověk, Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám, Praha, 593–607.

PLAČEK, M. – DEJMAL, M. a kol. 2015: Veselí nad Moravou – středověký hrad v říční nivě, Brno.

ŠEBÁNEK, J. 1961: Tři nejstarší doklady o Vsetíně. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická, 1961, roč. 10, č. C8.

ŽÁKOVSKÝ, P. – SCHENK, Z. 2017: Středověké a raně novověké zbraně Přerovska, Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války, Přerov-Brno.